

Study Circle Career Development Institute

महिला व बालविकास आयुक्तालय, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभागातील क्रीडा व युवक सेवा संचालनालय, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय विभागातील समाजकल्याण आयुक्तालय – अंतर्गत विविध अधिकाऱ्यांच्या भरतीसाठी घेण्यात येणाऱ्या चाळणी परीक्षेसाठी उपयुक्त अशा मागील परीक्षातील प्रश्नसंग्रहांचे संकलन

सरळ सेवा भरती परीक्षा तयारी व मार्गदर्शन

(१३) बालकांचा शारीरिक, मानसिक व बौद्धिक विकास

सरळ सेवा भरती परीक्षा तयारी व मार्गदर्शन

महिला व बालविकास आयुक्तालय, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभागातील क्रीडा व युवक सेवा संचालनालय, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागातील समाजकल्याण आयुक्तालय - अंतर्गत विविध अधिकाऱ्यांच्या भरतीसाठी घेण्यात येणाऱ्या चाळणी परीक्षेसाठी उपयुक्त अशा मागील परीक्षातील प्रश्नसंग्रहांचे संकलन

- * सूचना : खालील परीक्षामध्ये विचारल्या गेलेल्या प्रश्नांची सुधारित अभ्यासक्रमातील घटक आणि उपघटकनिहाय परीक्षाभिमुख मांडणी केलेली आहे -

महिला बालविकास आयुक्तालय अधिकारी परीक्षा (२००२-१८)

- १) निरीक्षक प्रमाणित शाळा व संस्था, सुधार प्रशासन शाखा परीक्षा, ६ जानेवारी, २००२
- २) महिला व बालकल्याण अधिकारी सरळसेवा परीक्षा, २९ फेब्रुवारी २००४
- ३) निरीक्षक प्रमाणित शाळा व संस्था, सुधार प्रशासन शाखा परीक्षा, २० जून २००४
- ४) महिला व बालकल्याण अधिकारी सरळसेवा परीक्षा, १८ जुलै २०१०
- ५) निरीक्षक प्रमाणित शाळा व संस्था, सुधार प्रशासन शाखा परीक्षा, ३ ऑक्टोबर २०१०
- ६) महिला व बालकल्याण अधिकारी सरळसेवा परीक्षा, ७ ऑक्टोबर २०१२
- ७) महिला व बालकल्याण अधिकारी सरळसेवा परीक्षा, २४ जानेवारी २०१६
- ८) महिला व बालकल्याण अधिकारी सरळसेवा परीक्षा, २३ डिसेंबर २०१८

समाजकल्याण अधिकारी परीक्षा (१९९७-२०१३)

- १) समाजकल्याण अधिकारी चाळणी परीक्षा, २ फेब्रुवारी १९९७
- २) विशेष जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी चाळणी परीक्षा, ६ ऑगस्ट २००६
- ३) समाजकल्याण अधिकारी सरळ सेवा भरती परीक्षा, ७ जून २००९
- ४) गृहप्रमुख, शासकीय मागासवर्गीय वसतिगृह सरळ सेवा भरती परीक्षा, ७ ऑक्टोबर २०१०
- ५) समाजकल्याण अधिकारी सरळ सेवा भरती परीक्षा, २० जानेवारी २०१३
- ६) विशेष जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी व तत्सम पद, ९ जून २०१३

सहायक आयुक्त/प्रकल्प अधिकारी परीक्षा (२००१-१५)

- १) सहायक आयुक्त/प्रकल्प अधिकारी/ सहायक प्रकल्प अधिकारी परीक्षा डिसेंबर, २००१
- २) सहायक प्रकल्प अधिकारी चाळणी परीक्षा, १७ जानेवारी २०१०
- ३) सहायक आयुक्त/प्रकल्प अधिकारी/ सहायक प्रकल्प अधिकारी परीक्षा ३ ऑक्टोबर २०१५

शालेय शिक्षण व क्रीडा अधिकारी/अधीक्षक परीक्षा (२०००-१७)

- १) तालुका क्रीडा अधिकारी परीक्षा, ६ ऑगस्ट २०००
- २) शालेय अधीक्षक, सामान्य प्रशासन चाळणी परीक्षा, १३ ऑक्टोबर २००२
- ३) शिक्षण अधिकारी १८ जानेवारी, २००४
- ४) जिल्हा उपशिक्षण अधिकारी चाळणी परीक्षा, ८ फेब्रुवारी २००९
- ५) जिल्हा उपशिक्षण अधिकारी चाळणी परीक्षा, १७ जुलै २०११
- ६) शालेय अधीक्षक, सामान्य प्रशासन चाळणी परीक्षा, १३ ऑक्टोबर २०१३

- ७) जिल्हा उपशिक्षण अधिकारी चाळणी परीक्षा, ३१ मार्च २०१४
- ८) उपशिक्षण अधिकारी व तत्सम पदे चाळणी परीक्षा, १३ ऑगस्ट २०१७
- ९) उपशिक्षण अधिकारी व तत्सम पदे चाळणी परीक्षा, १३ ऑगस्ट २०१७

(१) महिला व बालविकास आयुक्तालय मर्यादित विभागीय स्पर्धा परीक्षा

महिला व बालविकास आयुक्तालयातील अधिकारी भरती परीक्षा

- १) जिल्हा महिला व बालविकास अधिकारी
- २) बालविकास प्रकल्प अधिकारी ग्रामीण (आयसीडीएस आयुक्तालय)
- ३) अधीक्षक/निरीक्षक प्रमाणित शाळा व संस्था
- ४) रचना व कार्यपद्धती अधिकारी
- ५) अधिव्याख्याता
- ६) सांख्यिकी अधिकारी

पेपर १ : मराठी, इंग्रजी, सामान्यज्ञान, निवडक कायदे व संस्था (१०० प्रश्न, २०० गुण)

(१) मराठी

- १) सर्वसामान्य शब्दसंग्रह
- २) वाक्यरचना
- ३) व्याकरण
- ४) म्हणी व वाक्प्रचार यांचा अर्थ आणि उपयोग
- ५) उतान्यावरील प्रश्नांची उत्तरे

(२) इंग्रजी

- 6) Common Vocabulary
- 7) Sentence structure
- 8) Grammar
- 9) Use of Idioms and phrases & their meaning
- 10) Comprehension of passage

(३) सामान्यज्ञान

- ११) महाराष्ट्राचा इतिहास
- १२) महाराष्ट्राचा भूगोल
- १३) गणित
- १४) बुद्धिमत्ता चाचणी
- १५) चालू घडामोडी - जागतिक तसेच भारतातील चालू घडामोडी - राजकीय, औद्योगिक, आर्थिक, सामाजिक, शैक्षणिक, भौगोलिक, खगोलशास्त्रीय, सांस्कृतिक, वैज्ञानिक, इत्यादी

(४) शासनाशी संबंधित निवडक कायदे, संस्था, इ.

- १६) माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५
- १७) महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा (अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जमाती, भटक्या जमाती/विशेष मागास प्रवर्ग व इतर मागास वर्ग यांचेकरिता आरक्षण) अधिनियम, २००१ (महाराष्ट्र लोकसेवा अधिनियम क्र. ८/२००४)
- १८) महाराष्ट्र लोकसेवा अधिनियम, २०१५ (सेवा हमी कायदा)
- १९) शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या बदल्यांचे विनियमन व शासकीय कार्ये पार पाडताना होणाऱ्या विलंबास प्रतिबंध अधिनियम, २००५

- २०) शासनाची विधीविषयक कामकाज चालविण्याची नियमावली, १९८४ (नियम क्रमांक ९२ व १०९)
- २१) राज्य महिला आयोग / महिला आर्थिक विकास महामंडळ
- २२) मानवी हक्क आयोग
- २३) राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोग

पेपर क्रमांक – २ : पदाच्या कर्तव्यासाठी आवश्यक ज्ञान (१०० प्रश्न, २०० गुण)

*** भारताचे संविधान, संसद व विधीमंडळ कामकाज व समित्या /१५**

- (१) भारताचे संविधान (सेवाविषयक बाबी व शिक्षणासंबंधित कलमे), संसद व विधीमंडळ कामकाज व विविध समित्या/१५

*** प्रशासकीय कामकाजाचे नियम व आदेश /५०**

- (२) महाराष्ट्र नागरी सेवा (सेवेच्या सर्वसाधारण शर्ती) नियम, १९८१ /५
- (३) महाराष्ट्र नागरी सेवा (शिस्त व अपील) नियम, १९७९ /५
- (४) महाराष्ट्र नागरी सेवा (वर्तणूक) नियम, १९७९ /५
- (५) महाराष्ट्र नागरी सेवा (पदग्रहण अवधी, स्वीयेतर सेवा, निलंबन काळातील प्रदाने) नियम, १९८१ /५
- (६) महाराष्ट्र नागरी सेवा (रजा) नियम, १९८१ /५
- (७) महाराष्ट्र नागरी सेवा (वेतन) नियम, १९८१ /५
- (८) महाराष्ट्र नागरी सेवा (निवृत्तिवेतन) नियम, १९८२ /५
- (९) महाराष्ट्र नागरी सेवा (अंशराशीकरण) नियम, १९८४ /५
- (१०) मुंबई नागरी सेवा (प्रवासभत्ता) नियम, १९५९ /५
- (११) विभागीय चौकशी नियम पुस्तिका /५

*** महिला व बालविकास विभाग, एकात्मिक बालविकास सेवा योजना आयुक्तालय**

- (१२) महिला व बालविकास विभागांतर्गत अंमलबजावणी करण्यात येत असलेले कायदे व योजना/१५
- (१३) महाराष्ट्र राज्य बालन्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) नियम, २०१८/५
- (१४) एकात्मिक बालविकास सेवा योजना आयुक्तालयांतर्गत अंमलबजावणी करण्यात येत असलेल्या योजना /१५

(२) शालेय शिक्षण व क्रीडा विभागातील क्रीडा व युवक सेवा संचालनालय

तालुका क्रीडा अधिकारी परीक्षा

चाळणी परीक्षा प्रश्नपत्रिका (१०० प्रश्न, २०० गुण)

- १) राज्य, राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय महत्त्वाच्या चालू घडामोडी
- २) भारतीय स्वातंत्र्य लढा व आधुनिक भारताचा इतिहास महाराष्ट्रासह
- ३) **भारत व महाराष्ट्र** – राज्यशास्त्र व प्रशासन, संविधान, राजकीय प्रणाली, पंचायत राज, माहिती अधिकार कायदा
- ४) **भारतीय अर्थव्यवस्था व खालील बाबीशी निगडित मुद्दे** –
  - १) नियोजन
  - २) संसाधनांचे एकत्रीकरण
  - ३) वृद्धी व विकास
  - ४) रोजगार
  - ५) सर्वसमावेशक वाढ व त्यापासून निर्माण होणारे प्रश्न
- ५) सामान्य विज्ञान व तंत्रज्ञान
- ६) महाराष्ट्र, भारत व जगाचा भूगोल महाराष्ट्राच्या भारांशासह

- ७) **क्रीडा** - आंतरराष्ट्रीय महत्वाच्या क्रीडा स्पर्धा, खेळाडूंनी विविध स्पर्धांमध्ये नोंदविलेले विक्रम, नामवंत खेळाडूंची आत्मचरित्रे, केंद्र व राज्यशासनाच्या क्रीडाविषयक योजना, केंद्र व राज्यशासनाचे क्रीडाविषयक पुरस्कार, क्रीडाविषयक नियम, क्रीडा स्पर्धांमधील विविध बाबी व उदभवणारी परिस्थिती
- ८) **बुद्धिमत्ता चाचणी** - अंकगणित, बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार, भागाकार, सरासरी, दशांश अपूर्णांक व बुद्ध्यांक मापन

(३) सामाजिक न्याय व विशेष सहाय विभागातील

समाजकल्याण आयुक्तालयातील अधिकारी भरती अभ्यासक्रम

- १) सहायक आयुक्त, समाजकल्याण व तत्सम, गट-अ
- २) समाजकल्याण अधिकारी, गट-ब
- ३) गृहप्रमुख, गट-ब

चाळणी परीक्षा प्रश्नपत्रिका

(१) समाजकल्याण -

- १) समाजकार्य - इतिहास व तत्त्वज्ञान, समाजशास्त्र व अर्थशास्त्र
- २) मानवी अभिवृद्धी व व्यक्तिमत्व विकास - व्यक्तिमत्व व सामाजिकरण
- ३) भारतीय सामाजिक समस्या व उपाययोजना - कारणे, वंचितांच्या (स्त्रिया, मुले, युवक, वयोवृद्ध, दिव्यांग, कुटुंब) समस्या व सामाजिक कायदे
- ४) समाजकल्याण प्रशासन - राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील धोरणे, शासकीय व अशासकीय संघटनांचे कार्यक्रम व सेवा.
- ५) सामाजिक सुरक्षा कायदे - (पीसीआर, पीओए, बालकामगार)
- ६) सामाजिक कार्यकर्त्यांची भूमिका व स्वयंसेवी संस्थांचे योगदान व हस्तक्षेप

(२) सामान्य अध्ययन -

- ७) इतिहास
- ८) भूगोल, लोकसमुदाय व पर्यावरण
- ९) राज्यव्यवस्था, शासन, राजनीती व स्थानिक प्रशासन
- १०) अर्थव्यवस्था
- ११) विज्ञान
- १२) चालू घडामोडी

(३) गृहप्रमुख पद -

- १३) अध्यापन अभियोग्यता
- १४) संशोधन अभियोग्यता
- १५) वाचन आकलन, आधारसामग्री अर्थउकल
- १६) संप्रेषण, माहिती व संज्ञापन तंत्रज्ञान
- १७) उच्च शिक्षण पद्धती
- १८) गृहविज्ञान - पोषक आहार, उपचारशास्त्रीय अन्न
- १९) प्रशासकीय नियम व सुविधा - वसतिगृहांचे उद्देश, प्रशासकीय जबाबदारी, आर्थिक बाबी, सोयीसुविधा पुरवठा, पर्यवेक्षण, पालकत्व, शिस्तपालन
- २०) मानसिक, बौद्धिक, व्यक्तिमत्व व कौशल्य विकासातील भूमिका, नवीन उपक्रम

(४) बुद्धिमापन विषयक प्रश्न -

- * महत्त्वाची सूचना : वरील नमूद सर्वच्या सर्व घटक आणि उपघटकांची तयारी करणे अनिवार्य नसून आपण जी चाळणी परीक्षा देत असाल त्यास संबंधित व पूरक असणाऱ्या निवडक घटकांचाच अभ्यास करावा.

महत्त्वाचे मुद्दे

- (१) इतिहास – भारतीय स्वातंत्र्य लढा व आधुनिक भारताचा इतिहास महाराष्ट्रासह
- (२) भूगोल – महाराष्ट्र, भारत व जगाचा भूगोल महाराष्ट्राच्या भारांशासह
- (३) राजकीय व्यवस्था – भारत व महाराष्ट्र – राज्यशास्त्र व प्रशासन, संविधान, राजकीय प्रणाली, पंचायत राज
- (४) भारतीय अर्थव्यवस्था – पुढील बाबीशी निगडीत मुद्दे – नियोजन, संसाधनांचे एकत्रीकरण, वृद्धी व विकास, रोजगार, सर्वसमावेशक वाढ व त्यापासून निर्माण होणारे प्रश्न
- (५) सामान्य विज्ञान व तंत्रज्ञान
- (६) राज्य, राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय महत्त्वाच्या चालू घडामोडी – राजकीय, औद्योगिक, आर्थिक, सामाजिक, शैक्षणिक, भौगोलिक, खगोलशास्त्रीय, सांस्कृतिक, वैज्ञानिक, इत्यादी
- (७) लोकसमुदाय व पर्यावरण – लोकसमुदाय आणि पर्यावरण आंतरक्रिया, प्रदूषणाचे स्रोत, प्रदूषणाचे घटक आणि त्यांचा मानवी जीवनावरील परिणाम, नैसर्गिक व ऊर्जा साधनसंपत्तीचे शोषण, नैसर्गिक आपत्ती आणि ती कमी करण्यासाठी उपाययोजना
- (८) बुद्धिमत्ता चाचणी व गणित – अंकगणित, बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार, भागाकार, सरासरी, दशांश अपूर्णांक व बुद्ध्यांक मापन
- (९) मराठी – सर्वसामान्य शब्दसंग्रह, वाक्यरचना, व्याकरण, म्हणी व वाक्प्रचार यांचा अर्थ आणि उपयोग, उतान्यावरील प्रश्नांची उत्तरे
- (१०) इंग्रजी – Common Vocabulary, Sentence structure, Grammar, Use of Idioms and phrases & their meaning, Comprehension of passage
- (११) समाजकार्य व सामाजिक कार्यकर्त्यांची भूमिका
  - १) समाजकार्याचा इतिहास व तत्त्वज्ञान
  - २) समाजशास्त्र व मानसशास्त्र
  - ३) सामाजिक अर्थशास्त्र
  - ४) सामाजिक समस्या ओळखण्यात व समुचित धोरणाचा विकास करण्यात समाज कार्यकर्त्यांची भूमिका
  - ५) समाजकल्याणात स्वयंसेवी संस्थांचे योगदान व हस्तक्षेप

(१२) मानवी अभिवृद्धी व व्यक्तिमत्त्व विकास

* मानव विकास -

- १) व्यक्तीच्या एकूण आयुर्मानातील मानवी अभिवृद्धी व विकास
- २) मानव विकासाची तत्त्वे व सिद्धांत
- ३) मानव विकास हक्काचे यथार्थदर्शन
- ४) कुटुंबाच्या लोकसंख्याशास्त्रीय व सामाजिक परिस्थितीतील बदल
- ५) महिलांचा अभ्यास, कुटुंब कल्याण कार्यक्रम - सद्यःकालीन दृष्टिकोन

* व्यक्तिमत्त्व व सामाजिकरण -

- १) व्यक्तिमत्त्वाच्या उपपत्ती व सामाजिकीकरण यांचे अध्ययन
- २) सामाजिकीकरणाच्या पद्धती व गतिशीलता
- ३) विभिन्न संस्कृतीतील विविध कुटुंबांच्या संदर्भातील सामाजिकीकरण
- ४) विशेष गरजा असलेली बालके - मध्यस्थीसाठी / हस्तक्षेपासाठी / थांबविण्यासाठी कार्यक्रम
- ५) धोका असलेली बालके - बालकामगार, रस्त्यावरील मुले, बाल दुर्व्यवहार, दीर्घकाल आजारी असलेली बालके

(१३) बालकांचा शारीरिक, मानसिक व बौद्धिक विकास

- १) बाल विकास तत्त्वे व टप्पे आयुर्मान विकास
- २) मानव विकास व वर्तन यांचे सिद्धांत
- ३) मानसिक व बौद्धिक विकास - बुद्ध्यांक, भावनांक
- ४) आयक्यू व इक्यूची व्यक्तिमत्त्व व कौशल्य विकासातील भूमिका
- ५) बाल संगोपन
- ६) बाल्यावस्थापूर्व घ्यावयाची काळजी व विकास - नवीन दिसून येणारे कल, कार्यतंत्रे, संनियंत्रण व देखभाल
- ७) बाल्यावस्थेतील व पौंगडावस्थेतील विकासाच्या समस्या व अकार्यक्षमता मार्गदर्शन व समुपदेशन
- ८) प्रगत बाल अभ्यास पद्धती व बालकांच्या मूल्यमापनातील प्रगती

(१४) भारतीय सामाजिक समस्या व उपाययोजना

- १) भारतीय सामाजिक समस्यांची संकल्पना व कारक घटक यांचे विश्लेषण
- २) भारतातील वंचितांच्या (कुटुंबे, स्त्रिया, मुले, युवक, वयोवृद्ध, दिव्यांग, कुटुंब) समस्या व उपाययोजना
- ३) सामाजिक समस्यांच्या बाबतीतील हस्तक्षेप - सूक्ष्म व मोठ्या स्तरावरील शासनाचे व स्वयंसेवी प्रयत्न
- ४) मानसशास्त्र / शिक्षणशास्त्र - शैक्षणिक समस्या व उपाययोजना
- ५) आरोग्यविषयक समस्या व उपाययोजना

(१५) महिला व बालविकास विभागाच्या योजना

- १) महिला धोरण २००१
- २) महिलांच्या सुरक्षिततेसाठी महाराष्ट्र शासनाच्या योजना - मनोधैर्य
- ३) लैंगिक समानता व महिला हक्कांचे बळकटीकरण - माझी कन्या भाग्यश्री योजना, सुकन्या योजना
- ४) शैक्षणिक उपक्रम - मुलगी वाचवा मुलगी शिकवा, किशोरी शक्ती योजना, राजीव गांधी किशोरी सबलीकरण योजना, सावित्रीबाई फुले कन्या कल्याण पारितोषिक योजना, सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती
- ५) आरोग्यविषयक योजना - जननी सुरक्षा अभियान, प्रजनन व बाल आरोग्य कार्यक्रम
- ६) महिला आर्थिक सक्षमीकरण - महिला प्रशिक्षण केंद्र अनुदान, महिलांना स्वयंरोजगार अनुदान, सुमतीबाई सुकळीकर उद्योगिनी महिला सक्षमीकरण योजना

(१६) एकात्मिक बालविकास आयुक्तालयाच्या योजना

- १) एकात्मिक बालविकास सेवा योजनेचे लाभार्थी
- २) आयसीडीएस योजनेची अंमलबजावणी करणारी यंत्रणा
- ३) पूरक पोषण आहार
- ४) लसीकरण- ३ वर्षापेक्षा कमी वयाची बालके, ३-६ वर्षाची बालके
- ५) आरोग्य तपासणी
- ६) संदर्भ आरोग्य सेवा
- ७) अनौपचारिक शालेयपूर्व शिक्षण
- ८) पोषण आणि आरोग्य शिक्षण
- ९) आरोग्य व स्वच्छता
- १०) गर्भवती व स्तनदामाता- टिटॅनसची लस, लोहयुक्त व जंतनाशक गोळ्या
- ११) वाढीवर देखरेख - हिमोग्लोबीन, बॉडीमास इंडेक्स तपासणी
- १२) जीवन कौशल्य - १५ ते ४५ वर्षांच्या महिला
- १३) व्यवसायिक प्रशिक्षण - ११ ते १८ वर्षांच्या किशोरी
- १४) कुपोषण मुक्तीसाठी ग्राम बाल विकास केंद्रे
- १५) बाल संगोपन योजना

(१७) समाजकल्याण प्रशासन

- १) सामाजिक न्याय खाते - रचना, विभाग, संचालनालये, आयुक्तालये
- २) राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील शासकीय व स्वयंसेवी संस्था - रचना, कार्ये, भूमिका व धोरणे
- ३) शासकीय व अशासकीय संघटनांचे कार्यक्रम व सेवा - कुटुंबे, स्त्रिया, युवक, वयोवृद्ध व मुले यांच्यासाठी
- ४) कुटुंबे, मुले, स्त्रिया, वयस्कर आणि विशेष गरजा असलेले लोक यांच्याबाबतीत समाज कार्याद्वारे हस्तक्षेप

* गृहप्रमुखाची प्रशासकीय जबाबदारी, अधिकार व कार्ये

- १) वसतिगृहांचे उद्देश, नियम व सुविधा पुरवठा
- २) गृहप्रमुखाची प्रशासकीय व आर्थिक जबाबदारी
- ३) पर्यवेक्षण, पालकत्व, शिस्तपालन

(१८) शासनाशी संबंधित निवडक संस्था व आयोग -

- १) केंद्रीय व राज्य मानवी हक्क आयोग
- २) राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोग
- ३) राज्य महिला आयोग
- ४) महिला आर्थिक विकास महामंडळ

* केंद्रीय व राज्य मानवी हक्क आयोग

- १) मानवी हक्क आयोगाची निर्मिती, स्वरूप, कायदेशीर आधार, उद्दिष्ट्ये
- २) केंद्रीय व राज्य मानवी हक्क आयोगाची रचना - अध्यक्ष, सदस्य - निवड, नेमणुका, कालावधी, जबाबदाऱ्या
- ३) आयोगाचे कामकाज - अधिकार, भूमिका, कार्ये, यंत्रणा व अधिकारी
- ४) महाराष्ट्र मानवी हक्क आयोगाची महत्त्वाची कामगिरी व योगदान
- ५) मानवी हक्क आयोगाशी संबंधित महत्त्वाच्या बाबी

* **राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोग**

- १) राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोगाची निर्मिती, स्वरूप, कायदेशीर आधार, उद्दिष्ट्ये
- २) राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोगाची रचना - अध्यक्ष, सदस्य - निवड, नेमणुका, कालावधी, जबाबदाऱ्या
- ३) राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोगाचे कामकाज - अधिकार, भूमिका, कार्ये, यंत्रणा व अधिकारी
- ४) राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोगाची महत्त्वाची कामगिरी व योगदान
- ५) राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोगाशी संबंधित महत्त्वाच्या बाबी

* **राज्य महिला आयोग**

- १) राज्य महिला आयोगाची निर्मिती, स्वरूप, कायदेशीर आधार, उद्दिष्ट्ये
- २) राज्य महिला आयोगाची रचना - अध्यक्ष, सदस्य - निवड, नेमणुका, कालावधी, जबाबदाऱ्या
- ३) राज्य महिला आयोगाचे कामकाज - अधिकार, भूमिका, कार्ये, यंत्रणा व अधिकारी

* **महिला आर्थिक विकास महामंडळ**

- १) महिला आर्थिक विकास महामंडळ - रचना, कार्ये, कामगिरी
- २) महिला आर्थिक विकास महामंडळाच्या योजना व योगदान

(१९) **शासनाशी संबंधित निवडक कायदे**

- १) पेपर १ मधील महत्त्वाचे कायदे
- २) महिला व बालविकास विभागाद्वारे अंमलबजावणी होणारे कायदे
- ३) सामाजिक सुरक्षा कायदे
- ४) महाराष्ट्र राज्य बालन्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) नियम, २०१८
- ५) प्रशासकीय कामकाजाचे नियम व आदेश - पेपर २ मधील महत्त्वाचे कायदे

* **पेपर - १ मधील महत्त्वाचे कायदे**

- १) माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५
- २) महाराष्ट्र लोकसेवा अधिनियम, २०१५ (सेवा हमी कायदा)
- ३) शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या बदल्यांचे विनियमन व शासकीय कार्ये पार पाडताना होणाऱ्या विलंबास प्रतिबंध अधिनियम, २००५
- ४) शासनाची विधीविषयक कामकाज चालविण्याची नियमावली, १९८४

* **महिला व बालविकास विभागाद्वारे अंमलबजावणी होणारे कायदे**

- १) अनैतिक व्यापार प्रतिबंध अधिनियम १९५६
- २) हुंडा प्रतिबंध कायदा १९६१
- ३) वैद्यकीय गर्भपात अधिनियम १९७१
- ४) लिंग निदान प्रतिबंधक अधिनियम, गर्भधारणापूर्व व प्रसूतिपूर्व निदान तंत्र अधिनियम, १९९४
- ५) कौटुंबिक हिंसाचार पासून महिलांचे संरक्षण अधिनियम कायदा २००५
- ६) लैंगिक हिंसा प्रतिबंध - पॉस्को, शक्ती कायदा
- ७) महिला कल्याणासाठीचे कायदे

* **सामाजिक सुरक्षा कायदे**

- १) महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा (अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जमाती, भटक्या जमाती/विशेष मागास प्रवर्ग व इतर मागास वर्ग यांचेकरिता आरक्षण) अधिनियम, २००१ (महाराष्ट्र लोकसेवा अधिनियम क्र. ८/२००४)

- * महाराष्ट्र राज्य बालन्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) नियम, २०१८
  - १) बालन्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) अधिनियमाचा उद्देश व गरज
  - २) बालन्याय अधिनियमातील महत्त्वाची कलमे व तरतुदी, शिक्षेची तरतूद
  - ३) बालन्याय अधिनियमाशी संबंधित यंत्रणा व अधिकारी
  - ४) बालक हक्कांचा जाहीरनामा
  - ५) बालकामगार मुक्ती अभियान

* प्रशासकीय कामकाजाचे नियम व आदेश – पेपर २ मधील महत्त्वाचे कायदे

- १) महाराष्ट्र नागरी सेवा (सेवेच्या सर्वसाधारण शर्ती) नियम, १९८१
- २) महाराष्ट्र नागरी सेवा (शिस्त व अपील) नियम, १९७९
- ३) महाराष्ट्र नागरी सेवा (वर्तणूक) नियम, १९७९
- ४) महाराष्ट्र नागरी सेवा (पदग्रहण अवधी, स्वीयेतर सेवा, निलंबन काळातील प्रदाने) नियम, १९८१
- ५) महाराष्ट्र नागरी सेवा (रजा) नियम, १९८१
- ६) महाराष्ट्र नागरी सेवा (वेतन) नियम, १९८१
- ७) महाराष्ट्र नागरी सेवा (निवृत्तिवेतन) नियम, १९८२
- ८) महाराष्ट्र नागरी सेवा (अंशराशीकरण) नियम, १९८४
- ९) मुंबई नागरी सेवा (प्रवासभत्ता) नियम, १९५९
- १०) विभागीय चौकशी नियम पुस्तिका

(२०) गृहविज्ञान – पोषक आहार, उपचारशास्त्रीय अन्न

- १) पोषक आहाराचे मूलघटक
- २) पोषक आहार विषयक जीव-रसायनशास्त्र
- ३) अन्नविषयक सूक्ष्मजीवशास्त्र
- ४) सार्वजनिक पोषक आहार
- ५) उपचारशास्त्रीय पोषक आहार

(२१) अध्यापन अभियोग्यता

- १) अध्यापनाचे स्वरूप, उद्दिष्टे, वैशिष्ट्ये, मूलभूत व आवश्यक बाबी
- २) अध्ययनकर्त्याची वैशिष्ट्ये
- ३) अध्यापनावर परिणाम करणारे घटक
- ४) अध्यापनाच्या पद्धती
- ५) अध्यापन साधने
- ६) मूल्यमापन पद्धती

(२२) क्रीडाविज्ञान आणि शारीरिक शिक्षण

- १) क्रीडाशास्त्र
- २) शारीरिक शिक्षण
- ३) क्रीडा मानसशास्त्र
- ४) क्रीडा प्रशिक्षण व मार्गदर्शन – प्रशिक्षण संस्था व क्रीडा विद्यापीठे
- ५) क्रीडा व्यवस्थापन – क्रीडा स्पर्धांचे आयोजन, क्रीडा स्पर्धांमध्ये उदभवणारी परिस्थिती

(२३) उच्च शिक्षण पद्धती

- १) भारतातील उच्च शिक्षण व संशोधन संस्थांची संरचना
- २) औपचारिक व दूरशिक्षण
- ३) व्यावसायिक / तांत्रिक व सर्वसाधारण शिक्षण
- ४) मूल्य आधारित शिक्षण

(२४) माहिती व संज्ञापन तंत्रज्ञान

- १) माहिती व संज्ञापन तंत्रज्ञान - अर्थ, फायदे, तोटे व वापर
- २) सर्वसाधारण संक्षिप्त रूपे व परिभाषा
- ३) इंटरनेट व ई मेलचे मूलभूत आधार

(२५) संप्रेषण

- १) संप्रेषणाचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये, टप्पे
- २) संप्रेषणाचे प्रकार
- ३) अवरोधक आणि परिणामकारक वर्ग संप्रेषण

(२६) संशोधन अभियोग्यता

- १) संशोधनाचा अर्थ, वैशिष्ट्ये आणि प्रकार
- २) संशोधनाचे टप्पे
- ३) संशोधनाच्या पद्धती, संशोधनाचे नीतिशास्त्र
- ४) शोधनिबंध, लेख, कार्यसत्र, चर्चासत्र, परिषद व परिसंवाद
- ५) प्रबंध लेखन त्याची वैशिष्ट्ये आणि रूपरेखा

(२७) आधारसामग्री अर्थउकल

- १) आधारसामग्रीचे स्रोत, संपादन आणि अर्थउकल
- २) संख्यात्मक व गुणात्मक आधारसामग्री
- ३) आधारसामग्रीचे आलेखीय प्रतिरूपण व प्रतिचित्रण

- ४) उत्तर बाल्यावस्थेचा वयोगट सर्वसाधारणपणे कोणता असतो ?
१) १३ ते १६ वर्षे   २) १० ते १५ वर्षे   ३) ०१ ते ०५ वर्षे   ४) ०६ ते १२ वर्षे
- ५) आठ आठवडे संपल्यापासून जन्मापर्यंतच्या अवस्थेस काय म्हणतात ?
१) बिजावस्था   २) भ्रूणावस्था   ३) प्रसूतिवस्था   ४) गर्भावस्था
- ६) आयुष्यातील सगळ्यात लहान अवस्था कोणती ?
१) गर्भावस्था   २) नवजात अवस्था   ३) पूर्व शालेय अवस्था   ४) शालेय अवस्था
- ७) पूर्वबाल्यावस्थेचा ..... वय देखील म्हणतात.
१) सामाजीकरणाचे   २) उत्सुकतेचे   ३) मैत्रीचे   ४) टोळीपूर्व
- ८) किशोरावस्थेमध्ये कोणत्या वयाची मुले येतात ?
१) नुकतीच जन्मलेली मुले   २) एक ते तीन वर्षांपर्यंतची मुले
३) तीन ते बारा वर्षांची मुले   ४) तेरा ते एकोणीस वर्षांची मुले
- ९) बालके साधारणतः त्याच्या विकासाच्या कोणत्या अवस्थेत प्रथमच मित्रमंडळी जमविण्यास सुरुवात करतात ?
१) शिशुअवस्था   २) किशोर अवस्था   ३) पौगंडावस्था   ४) उत्तर बाल्यावस्था
- १०) 'टोळीचे वय' विकासाच्या कोणत्या अवस्थेला म्हणतात ?
१) उत्तर बाल्यावस्था   २) किशोरावस्था   ३) प्रारंभिक प्रौढावस्था   ४) मध्य प्रौढावस्था
- ११) पौगंडावस्था म्हणजेच .....
(खालीलपैकी योग्य पर्याय निवडून वाक्य पूर्ण करा)
१) बाल्य व तारुण्य यांना जोडणारी अवस्था
२) बाल्याची अखेर व किशोर अवस्थेची सुरुवात
३) शैशवावस्था व बाल्यावस्थांमधील अवस्था
४) किशोर अवस्था व तारुण्यावस्थांमधील अवस्था

२) मानव विकास व वर्तन यांचे सिद्धांत

- १) आधुनिक मनोवैज्ञानिक तत्त्वांनुसार, विद्यार्थ्याला, व्यवसाय निवडीसाठी समुपदेशन करताना, पुढीलपैकी कोणत्या कसोटीचा वा कसोट्यांचा वापर करणे उपयुक्त ठरेल ?
१) व्यवसायासंबंधी कौशल्य कसोटी   २) बहुविध बुद्धिमत्ता कसोटी
३) अभिरुची शोधिका व शारीरिक क्षमता कसोटी   ४) वरील सर्व
- २) पूर्वशालेय वयातील सामाजिक वर्तनप्रकार म्हणजे ..... होय.
१) सहकार्य, चढाओढ, सहानुभूती   २) आक्रमकता, नकारात्मकता, भांडणे
३) अबोल, एकटेपणा, चिडचिड   ४) बडबड, दंगामस्ती, मारामारी

- ३) ..... ही शिस्त मुलांच्या जीवनात सकारात्मक बदल घडविते.
१) अधिकारपूर्ण शिस्त   २) अतिमोकळीक   ३) लोकशाही शिस्त   ४) सौम्य शिस्त
- ४) व्यक्तीच्या जाणून घेण्याच्या प्रक्रियेला ..... म्हणता येईल.
१) ज्ञान   २) आकलन   ३) उपयोजन   ४) कौशल्य
- ५) आयझॅक यांच्या प्रतिपादानुसार एकांतप्रिय, भावनाशील, हळव्या, चिंतनशील, कलात्मक व भिडस्त स्वभावाच्या व्यक्ती ..... अशा असतात.
१) बहिर्मुख   २) अंतर्मुख   ३) चेतापदशिता प्रवृत्तीच्या   ४) मनोविक्षिप्त

३) मानसिक व बौद्धिक विकास - बुद्ध्यांक, भावनांक

- १) मानसिक वय म्हणजे -
१) बायोलॉजिकल विकास   २) कालक्रमानुसार विकास
३) बौद्धिक विकास   ४) जन्मापासूनचे वय
- २) पियाजेच्या बौद्धिक विकासाच्या अवस्थांचे संशोधन, स्किनरची साधक अभिसंधान उपपत्ती ही ..... संशोधनाची उदाहरणे होत.
१) मूलभूत   २) उपयोजित   ३) कृती   ४) ऐतिहासिक
- ३) पियाजेच्या बौद्धिक विकासाच्या अवस्थांचे संशोधन, स्किनरची साधक अभिसंधान उपपत्ती ही कोणत्या संशोधन पद्धतीची उदाहरणे आहेत ?
१) मूलभूत संशोधन पद्धती   २) उपयोजित पद्धती
३) कृती संशोधन पद्धती   ४) ऐतिहासिक संशोधन पद्धती
- ४) हॉवर्ड गार्डनर यांच्या बहुविध बुद्धिमत्ता सिद्धांतानुसार -
१) प्रत्येकाच्या बुद्धिमत्ता विशेषांची नोंद करता येईल परंतु कोण कुशाग्र वा कोण बुद्धिमंद हे ठरवणे अयोग्य ठरेल.
२) प्रत्येक विद्यार्थ्याच्या बुद्धिमत्ता नोंदीवरून एखादा विद्यार्थी कोणत्या स्वरूपाचे कार्य ताण न येता करेल याबाबत अंदाज बांधता येईल.
३) कोणता विद्यार्थी कुशाग्र वा बुद्धिमंद हे ठरवता येईल.
४) वरील (१) व (२)
- ५) व्हॉयगॉत्सकीच्या "समिपस्थ टप्पा" या संकल्पनेनुसार व्यक्तीला , ...
१) स्वतःला जे काही करणे जमते, त्याआधारे पुढच्या पातळीला जायला पुरेसा आधार देऊन शक्य तेवढ्या लवकर तो काढून घ्यावा.
२) शिकण्याच्या सर्व सोयी उपलब्ध करून तिचे शिकणे पूर्ण होईपर्यंत आधार द्यायला हवा.
३) तिला काय जमते तेवढेच चांगल्याप्रकारे करण्यासाठी लागणारी सर्व मदत द्यायला हवी.
४) व्यक्तीला तिच्या पद्धतीने शिकायला आवश्यक सुविधा पुरवायला हव्यात.

५) बाल संगोपन

- १) नवजात बालकाच्या पायाच्या तळव्याला स्पर्श केल्यास तो पायाची बोटे पसरवितो. या प्रतिक्रियेक क्रियेला ..... प्रतिक्रियेक क्रिया म्हणतात.
- १) बॅविनस्की २) मोरो ३) टॉनिक नेक ४) डार्विनियन
- २) ..... ही बालकाच्या सामाजिक जीवनाची सुरुवात होय.
- १) सामाजिक खेळ २) बालकाचे हास्य ३) नजर येणे ४) मान सावरणे
- ३) विकासाच्या तत्त्वानुसार अक्षानुवर्ती विकास हा ..... कडे होतो.
- १) डोक्याकडून पायाकडे २) शरीरमध्याकडून बाजूकडे
३) पायाकडून डोक्याकडे ४) बाजूकडून शरीरमध्याकडे
- ४) अक्षानुवर्ती विकास ..... क्रमाने होतो.
- १) डोक्याकडून पायाकडे २) शरीराच्या मध्यापासून दोन्हीबाजूकडे
३) पायाकडून डोक्याकडे ४) शरीराच्या दोन्ही बाजूकडून मध्याकडे
- ५) बालकाचा सर्वांगीण विकास खालील सिद्धांतानुसार होतो :
- अ) विकास व्यक्तिपरत्वे भिन्न असतो.
ब) विकासाच्या निरनिराळ्या अंगामध्ये परस्पर संबंध असतो.
क) विकास सातत्याने होत नाही.
ड) विकास विशेषत्वाकडून सामान्याकडे होतो.
- पर्यायी उत्तरे :**
- १) फक्त (अ) २) फक्त (अ) आणि (ब)
३) (अ), (ब) आणि (क) ४) (अ), (क) आणि
- ६) खालीलपैकी कोणते विधान बरोबर आहे?
- अ) प्रसूतीपूर्व विकासाचा पहिला टप्पा फलित बीज रजोगोल (Ovum) काळात गर्भधारणेपासून २ आठवडे त्याच्या आकारात बदल होत नाही.
ब) भ्रूणावस्था काळात दुसऱ्या महिन्याच्या शेवटापर्यंत सर्व महत्त्वाचे अंतर्गत व बाह्य विशेष विकसित होऊ लागतात. यावेळी भ्रूणाचे लिंग ओळखता येते.
क) दुसऱ्या महिन्याच्या अंतापासून प्रसूतीपर्यंतच्या भ्रूण काळातील पाचव्या महिन्यापर्यंत अंतर्गत अवयव विकसित होतात व मज्जापेशींचा जलद विकास होतो.
- पर्यायी उत्तरे :**
- १) फक्त (अ) बरोबर २) फक्त (ब) बरोबर
३) (अ), (ब) आणि (क) बरोबर ४) फक्त (क) बरोबर
- ७) रॅशनल इमोटिव्ह थेरपीचा आधार कोणता ?
- १) भावनाशून्य प्रतिसाद २) सवयी
३) संघर्षात्मक प्रेरणा ४) अतार्किक विचार (irrational thinking)

६) बाल्यावस्थापूर्व घ्यावयाची काळजी व विकास – कल, कार्यतंत्रे, संनियंत्रण व देखभाल

- १) पूर्वबाल्यावस्थेतील सामाजीकरण प्रक्रियेत मुले ..... यांचे धडे घेऊ लागतात.
१) सर्वसमावेशकता व परिपक्वता
२) लोकशाही नेतृत्व व प्रेरणा
३) स्वावलंबन व सद्वर्तणूक
४) सुदृढ व्यक्तिमत्त्व व लोकप्रियता
- २) खालीलपैकी कोणते विधान बरोबर आहे ?
अ) पूर्वबाल्यावस्थेला टोळीपूर्व वय म्हणतात
ब) शालेय पूर्व-नर्सरी स्कूल, डे केअर सेंटर, किंडरगार्टन मध्ये जाणारी मुले तुलनेने जास्त सामाजिक संपर्क व सामाजिक समायोजन साधतात.
क) २ ते ६ वयाची मुले इतरांशी जुळवून घेणे, खेळक्रियामध्ये सहकार्य करण्यास शिकतात.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ
२) फक्त ब
३) फक्त क
४) वरील सर्व अ,ब आणि क

- ३) पूर्व बाल्यावस्थेतील सामाजिक स्थितीतील सामाजिक वर्तन प्रकार खालील कोणत्या गटातून व्यक्त होतात.
अ) सहकार्य, ईर्ष्या, उदारता, सामाजिक मान्यतेची आकांक्षा, दुसऱ्यावरील अवलंबीत्व, सुस्विकृत व्यक्तीचे अनुकरण
ब) नकारात्मकता, आक्रमकता, बोलीतून वर्चस्व, लिंग विरोध
क) अतीसंवेदनशिलता, स्पर्धा, खिळाडूवृत्ती, जबाबदारी स्विकारण्याची तयारी.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (अ)
२) फक्त (ब)
३) फक्त (क)
४) (अ) आणि ब

- ४) शैशवावस्था संदर्भात खालीलपैकी कोणते विधान चूक आहे ?
१) शैशवावस्था हा विकासाचा पाया आहे
२) शैशवावस्था परावलंबन कमी करणारी असते.
३) शैशवावस्थेत सामाजीकरणाची सुरुवात होते.
४) शैशवावस्था हे टोळी वय होय.

- ५) शैशवावस्थेतील धोक्यासंबंधी खालीलपैकी कोणते विधान चुकीचे आहे ?
अ) शैशवावस्थेच्या पहिल्या वर्षी गंभीर आजार तर दुसऱ्या वर्षी अपघात हे मृत्यूचे कारण दिसून येते.
ब) विलंबित कारक विकासामुळे सामान्य कौशल्ये संपादन करण्यात अशी मुले मागे पडतात, अपयशी होतात.
क) अवास्तव नैतिक वर्तनाच्या मापदंडामुळे अपराधीपणा व नियम झुगारून देण्याची प्रवृत्ती आढळते.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ
२) फक्त ब
३) फक्त अ आणि ब
४) फक्त क

- ६) उत्तर बाल्यावस्था ही कोणत्या वैशिष्ट्यांनी ओळखली जाते ?
अ) बेजबाबदारपणा – भांडणे
ब) हे प्राथमिक शाळा वय असते.
क) हे टोळी वय असते
ड) ही प्रौढत्वाची सीमारेषा असते

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (अ)
२) फक्त (अ), (क)
३) फक्त (अ), (ब), (क)
४) फक्त (ड)

- ७) रिकाम्या जागा योग्य पर्यायाने भरा.
ज्या व्यक्ती ..... दुःखी असतात त्या मोठेपणी दुःखी होण्याची शक्यता अधिक असते.
१) बाल्यावस्थेत
२) किशोरावस्थेत
३) तारुण्यावस्थेत
४) पौगंडावस्थेत

७) बाल्यावस्थेतील व पौगंडावस्थेतील विकासाच्या समस्या व अकार्यक्षमता मार्गदर्शन व समुपदेशन

- १) पौगंडावस्थेतील शीघ्र वाढीलाच ..... म्हणतात.
१) गुणात्मक वाढ   २) शारीरिक वाढ   ३) वाढ प्रकोप   ४) बौद्धिक वाढ
- २) खालीलपैकी कोणते विधान बरोबर आहे?
अ) बाल्यावस्था संपण्यापासून पौगंडावस्थेतील चार वर्षापर्यंत घडून येणारे बदल आकार आणि प्रमाणशीरतेत दिसतात.
ब) पौगंडावस्थेत प्राथमिक आणि दुय्यम लैंगिक लक्षणांचा विकास होतो.
क) पौगंडावस्थेच्या बदलामुळे वर्तन बदल आणि लिंग-योग्यता व सामान्यपणाची काळजी निर्माण होते.
ड) पौगंडावस्थेतील बदलाचे प्रभाव सामाजिक समायोजन व वर्तनावर दिसत नाहीत.
- पर्यायी उत्तरे :**
१) फक्त (अ) बरोबर   २) फक्त (अ) आणि (ब) बरोबर
३) फक्त (अ), (ब) आणि (क) बरोबर   ४) फक्त (अ) आणि (ड) बरोबर
- ३) शारीरिक परिवर्तन, आत्मचेतना, काम चेतनेत वाढ, आदर्शवाद विरुद्ध वास्तववाद, समवयस्क संबंध इ. खालीलपैकी मानवी विकासाचा कोणता टप्पा अधोरेखित करतात?
१) बाल्यावस्था   २) किशोरावस्था   ३) प्रौढावस्था   ४) वरील १, २ व ३
- ४) खालीलपैकी कोणती जोडी अयोग्य आहे.
१) किशोरावस्था - लैंगिक विकास   २) बाल्यावस्था - सवयींची निर्मिती
३) शैशवावस्था - भावनाभिव्यक्ती   ४) प्रौढावस्था - प्रगल्भता
- ५) लैंगिक परिपक्वता येण्याच्या काळाला ..... म्हणतात.
१) किशोरावस्था   २) कुमारवस्था   ३) तारुण्यावस्था   ४) पौगंडावस्था
- ६) हरलॉकच्या मते पौगंडावस्थेत होणाऱ्या बदलांचे अभिवृत्ती व वर्तनावरील परिणाम शारीरिक बदलापेक्षाही बदलामुळे जास्त होतात.
१) मानसिक   २) सामाजिक   ३) आर्थिक   ४) शैक्षणिक
- ७) पौगंडावस्था म्हणजे ..... होय.
१) लैंगिक अवयवांच्या परिपक्वनाचा प्रारंभ होण्यापूर्वीचा कालावधी
२) १२ ते १७ वर्षे वय
३) लैंगिक अवयवांचे परिपक्वन झाल्यानंतर कित्येक वर्षांचा कालावधी
४) लैंगिक अवयवांच्या परिपक्वन प्रक्रिया वेळेचा कालावधी
- ८) कौमार्यावस्था वयाच्या ..... वर्षी सुरू होते.
१) मुलींमध्ये १२ व्या वर्षी मुलांमध्ये १२ व्या वर्षी
२) मुलींमध्ये ८ व्या वर्षी मुलांमध्ये १० व्या वर्षी
३) मुलींमध्ये १८ व्या वर्षी मुलांमध्ये २० वर्षी
४) वरीलपैकी कोणतेही नाही

- ९) व्यक्तीची बुद्धिमत्ता, जाणीवावस्था व शारीरिक क्रियांवर नियंत्रण ठेवण्याची क्षमता यामध्ये आत्यंतिक बिघाड होणारा 'अल्झायमर' हा रोग विकासाच्या कोणत्या अवस्थेत होतो?
- १) बाल्यावस्था   २) कुमारावस्था   ३) प्रौढावस्था   ४) वृद्धावस्था

८) प्रगत बाल अभ्यास पद्धती व बालकांच्या मूल्यमापनातील प्रगती

- १) सध्या उपलब्ध झालेल्या मनोवैज्ञानिक अंतःदृष्टीनुसार प्रयोज्याच्या समस्या, अभ्यासवस्तू बदलल्या अभिवृत्ती, दृष्टिकोन इत्यादींचे मूलस्रोत समजून घेण्यासाठी प्रामुख्याने कोणत्या प्रकारच्या मुलाखतीचा उपयोग करणे उचित ठरेल ?
- १) निदानात्मक   २) परिचयात्मक   ३) उपचारात्मक   ४) वरील (१) व (३)
- २) आपल्या स्मृतीत सात गोष्टी सहजरीत्या चटकन लक्षात ठेवू शकतो अशी शिअरी ..... या मानसशास्त्राने प्रथम मांडली.
- १) जॉर्ज मिलर   २) वूंट   ३) जॉर्ज स्परलिंग   ४) स्टीव्हन राईट
- ३) कुत्र्याला अन्न देताना घंटानाद करणे असे आपण बऱ्याच वेळा केले तर केवळ सराव आणि सवय यातून आपण नवे वागणुकीचे प्रकार शकतो. हे पाव्हलॉव्हने दाखवून दिले.
- अ) हे कंडिशनड लर्निंग होय.
ब) हे अनकंडिशनड रिफ्लेक्स अध्ययन होय.
क) हे प्रयत्न-प्रमाद अध्ययन होय.
ड) हे बोधात्मक अध्ययन होय.
- वरीलपैकी कोणते/कोणती विधान/विधाने बरोबर आहे/ आहेत ?
- १) फक्त अ   २) फक्त अ आणि ब   ३) फक्त अ आणि ड   ४) फक्त अ, ब आणि क
- ४) खालीलपैकी कोणत्या स्मृतीची/स्मृतींची धारणा क्षमता सर्वात कमी असते ?
- अ) वेदनिक स्मृती   ब) अल्प स्मृती   क) श्राव्य स्मृती   ड) प्रतिमा स्मृती
- पर्यायी उत्तरे :
- १) फक्त अ आणि ब   २) फक्त क   ३) फक्त क आणि ड   ४) फक्त ड
- ५) भाषेचा विकास, बोलण्याचे कौशल्य शिकण्यातून होते हे एक हालचाल-मानसिक कौशल्य असते. बालकाच्या भाषेच्या विकासात कोणत्या पद्धती उपयोगी ठरतात ?
- अ) प्रयत्न करा आणि चुका (Trial and Error)   ब) अनुकरण (Imitation)
क) प्रशिक्षण (Training)   ड) द्वैभाषिकता (Bilingualism)
- पर्यायी उत्तरे :
- १) फक्त (अ)   २) फक्त (ब) आणि (क)   ३) (अ), (ब) आणि क   ४) वरील सर्व
- ६) मानसशास्त्रातील असा/असे कोणता/कोणते दृष्टिकोन आहे/आहेत जो/जे 'तिसरी शक्ती' म्हणून ओळखला जातो/जातात ?
- अ) मनोविश्लेषणात्मक दृष्टिकोन   ब) वर्तनवादी दृष्टिकोन
क) बोधात्मक मानसशास्त्र दृष्टिकोन   ड) मानवतावाद
- वरीलपैकी कोणता पर्याय योग्य आहे ?
- १) फक्त अ आणि क   २) फक्त ब   ३) फक्त क आणि ड   ४) फक्त ड

समाजकल्याण अधिकारी परीक्षा (१९९७-२०१३)

- १) समाजकल्याण अधिकारी चाळणी परीक्षा, २ फेब्रुवारी १९९७
- २) विशेष जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी चाळणी परीक्षा, ६ ऑगस्ट २००६
- ३) समाजकल्याण अधिकारी सरळ सेवा भरती परीक्षा, ७ जून २००९
- ४) गृहप्रमुख, शासकीय मागासवर्गीय वसतिगृह सरळ सेवा भरती परीक्षा, ७ ऑक्टोबर २०१०
- ५) समाजकल्याण अधिकारी सरळ सेवा भरती परीक्षा, २० जानेवारी २०१३
- ६) विशेष जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी व तत्सम पद, ९ जून २०१३

१) बाल विकास तत्त्वे व टप्पे, आयुर्मान विकास

- १) पूर्व बाल्यावस्थेतील मुलांना त्यांच्या स्वतःशी संबंधित विषयच चित्रीकरणासाठी द्यावेत, कारण -
  - १) त्यांचे सर्व विचार पूर्णपणे आत्मकेंद्रित असतात
  - २) अन्य विषय त्यांच्या अनुभव क्षेत्रातील नसतात
  - ३) कोणत्याही विषयाच्या चित्रीकरणासाठी आवश्यक असणारी कल्पनाशक्ती त्यांच्याजवळ नसते
  - ४) त्यांना साहित्याचा उपयोग प्रभावीपणे करता येत नाही.

२) मानव विकास व वर्तन यांचे सिद्धांत

- १) ..... हे ठिकाण मुलांचा व्यक्तिमत्त्व विकास करण्यासाठी पोषक आहे.
  - १) घर व शाळा
  - २) बहुविध माध्यमे
  - ३) समाज
  - ४) वरील सर्व

३) मानसिक व बौद्धिक विकास - बुद्ध्यांक, भावनांक

- १) खालीलपैकी कुठली जोडी अयोग्य प्रकारे जुळवली आहे.
  - १) हरमान रोर्शा - इंक ब्लास्ट टेस्ट
  - २) एम. ए. मेर - टी. अ. टी.
  - ३) एम. एम. पी. टी. - व्यक्तिमत्त्व प्रश्नसूची
  - ४) गिल्डफोर्ड - प्रक्षेपण तंत्र
- २) विचार, कल्पनाशक्ती, स्मरण, एकात्मता व सामान्यीकरण यांच्या विकासासाठी खालीलपैकी कोणती शब्दयोजना केली जाते?
  - १) शारीरिक विकास
  - २) भावनात्मक विकास
  - ३) बौद्धिक विकास
  - ४) नैतिक विकास
- ३) अध्ययन, तर्कप्रक्रिया, विचार व भाषा ही मानवी विकासाचे कोणते अंग दर्शवितात ?
  - १) भावनिक विकास
  - २) व्यक्तिमत्त्व आणि सामाजिक विकास
  - ३) बौद्धिक विकास
  - ४) शारीरिक विकास

**This is The End of the Free Sample
To Enrol for the Course Click on**

<https://www.studycircleonline.com/courses/woman-and-child-development-course-/47>

<https://www.studycircleonline.com/courses/taluka-sports-officer-course/46>

<https://www.studycircleonline.com/courses/asst-section-officer-departmental-exam-/45>